

МОНАШТВО НА СИНАЈУ ОД 3. ДО 6. ВЕКА

Борис Фајфрић*
Епархија сремска,
Шид

Апстракт: Синај је одувек представљао свето место, на којем су људи молили осећали Божије присуство, јер је Мојсије од Господа примио Закон. Зато су Јевреји увек Синај доживљавали као свето место, а што ће то чинити и хришћани. Већ су у 3. веку хришћани населили ово полуострво, па ће временом постојати монашка насеобина. Од 4. до 6. века монаштво на Синају се интезивно развијало и организовало, али су и проблеми међу монасима све више учествовали. О самом животи монаха на Синају од 4. до 6. века, као и о проблемима, говоре Етерија, Нил Синајски, Јован Мосх и Јован Лествичник, а који су били сведоци раног монаштва на овом полуострву.

Кључне речи: Синај, монаштво, искушење, ходочашће, манастир, подвижништво.

Монаштво представља један посебан начин живота, које изазива дивљење широм света. Не може се са сигурношћу рећи када је тачно настало, али се верује да је оно присутно још у апостолско време, када је апостол Павле девојкама саветовао да остану верне девојаштву (1. Кор. 7, 25), али напомињући да је то његово лично мишљење (1. Кор. 1, 40). Ове речи се могу сматрати као основ за почетак монаштва, јер девојке или девацие су живели чистим животом, посвећујући се Богу. Такође, се спомињу и удовацие, које су поред епископа, презвитера и ђакона, сматране посебном категоријом међу члановима Цркве (Dorotej 2006: 6).

* fajfric.orthodox@gmail.com.

Настанак монаштва се повезује и са периодом прогона хришћана, када се велики број њих скривао по пустињама, као што је био случај са Св. Павлом Пустињаком, који се сакрио у пустињу, те је тамо и умро (Dorotej 2006: 6). Међутим, сама припадност хришћанству током прогона сматрано је одрицањем од света (Шмеман 1994: 144), те је мучеништво за Христа била аскеза (Поповић 2016: 13). Углавном је опште прихваћено мишљење да је монаштво настало после Миланског едикта, када је све већи број незнабожаца прелазио у хришћанство, не зарад вере или уверења, него из користи и високог положаја у друштву. Такви поступци су код хришћана изазивали саблазан, што их је приморало да се повуку у пустињу (Dorotej 2006: 7–8).

Место за које се везује настанак монаштва, јесте Египат, а одакле се даље ширило по осталим земљама. Међу њима спада и Синај, које је још из старозаветног времена важило за свету земљу. Многи су одлазили у Синај, како би се на примеру Мојсија и Илије подвизавали и тако приближили Богу, те је постао монашка насеобина и ходочасничко место. Међутим, о монаштву у прва два века на Синају се не може говорити, јер оно још увек није настало, док су за 3. век извори веома оскудни. Тек од 4. века па надаље постоје писани извори о првим знацима организованог монаштва на Синају, као што је Етерија, Нил Синајски, Јован Лествичник и Јован Мосх, а чија дела ће се у овом раду користити, као и новија научна истраживања.

Синај као свето место

Реч Синај потиче од семитске речи *sen*, што у преводу значи зуб, добивши име по планинама, а које су имале зупчасти облик. Такође се сматра да је добио име по божици месеца Син, коју су обожавали праисторијски становници пустиње. На Синају су се обожавала и друга божанства, као што је Ел Елион, а коме се клањао Мојсијев таст, Јетро (Радошевић 1994: 23).

Синај је још од ранијих времена важио за свето место. Пророк Мојсије је на Синају провео четрдесет дана у разговору са Богом, где му је Господ диктирао Закон Божији, тзв. Тору. Мојсије је био достојан да се налази у близини Божијој, због чега је постао пример свим људима, а Синај место где се може разговарати са Богом. Међутим, није се тада само Мојсије сусрео са Богом, него читава јеврејска заједница. Јевреји су Савез доживљавали као учествовање свих људи у животу са Јахвеом, што је за њих представљало привилегију, а то

је да виде Бога. Управо је Бог на Синају саздао заједницу Изабраног народа, а чији је циљ био да се види и доживи Бог преко Закона, а који је предат Мојсију. Пророк је имао ту привилегију да први прими Закон, али и да га дели са јеврејским народом (Odobashić 2010). Сви ови важни догађаји за домострој спасења су се дешавали на Синају, због чега ово место има посебан духовни значај, како за Јевреје, тако и за хришћане.

Тешко је одредити идентификацију Синаја, тј. шта се тачно у Библији подразумева под тим именом. Тако традиција сматра да је локација Гебел Муса, тзв. Мојсијева планина, место под којим се подразумева Синај, јер је на њему Мојсије примио Закон. Међутим, постоји и теорија да се под Синајем подразумева планина Сербал, а која се налази северозападно од Мојсијеве планине (Радошевић 1994: 25).

У новозаветно време Синај је постао свето место на коме се Бог јављао и саопштавао људима Своју реч и вољу, због чега је постало ходочасничко место за многе хришћане. Међутим, било је и оних који су одлазили на Синај у намери да тамо и остану, како би се могли у потпуности посветити Богу. Током прогона је велики број хришћана, због ненасељености и тишине, на Синају пронашао свој мир. Када је хришћанство задобило слободу 313. године Синај је постао ходочасничко место, па је тако царица Јелена 330. године саградила малу цркву посвећену Несагоривој Купини, тј. Богородици (Поповић 2009: 350).

Почетак монаштва на Синају

Синај није привлачио подвижнике само због своје историјско – библијске важности, него и због самог положаја. Као пусто место и суров за живот, многи су желели да се подвизавају на том месту (Поповић 2009: 350). Синајске планине богате пећинама, биле су изазов за строге подвижнике. Олује и поплаве које су захватале ово полуострво, биле су веома опасне и деструктивне, што је још више придавало значају Синају у подвижничком смислу. Међутим, Синај није био баш толико суров, као што се чини на први поглед, јер су постојале долине које су биле плодне и погодне за живот. Тако Вади Феиран је био богат вегетацијом, а Тор пун палмовог дрвећа. Синајска брда су била богата миром, копривом и мајчином душицом. Околине Сербала и Џебел Мусе су биле плодне, због чега је монасима било доступно да у тим деловима обрађују баште (Wilson 1884: 12–16).

Тешко је тачно одредити када је монаштво настало на Синају. Први који спомиње Синај као монашко место, јесте Созомен у својој *Историји Цркве*. Он спомиње једног Силвана, родом из Палестине, који је из Египта прешао у Синај и тамо поправио своју келију или место подвижништва (Sozomen and Philostorgius, *History of the Church*: 298). Дакле, по Созомену је монаштво на Синају већ постојало, с обзиром да спомиње да је Силван поправљао своју келију, а која је, по свему судећи, постојала раније. Није сигурно да ли је монаштво из Египта прешло у Синај, али судећи по Созомену, монаштво је на Синају било присутно, тако да утицај египатског монаштва није био велик. Тако Чити тврди да ранији извори говоре да монаси на Синају нису били из Египта, као ни из Палестине (Чити 2008: 191).

Да је монаштво било присутно на Синају у време цара Константина, потврђује то што су монаси замолили његову мајку да им сагради црквицу, а коју је подигла 330. године (Поповић 2009). У корист овом предању, говори нам Сулпиције Север, који каже да је, током путовања на Синај, видео монаха који се подвизавао на синајским планинама. Затим, Амоније спомиње да је 373. године извршен масакр над монасима, вероватно од стране Сарацена (Kordochkin 2003: 11–12). Исто потврђује и Света Силвија од Аквитраније у своме извештају о хаџилуку, у којем спомиње цркву која је саграђена 385. године (Радошевић 1994: 25).

По свему судећи, монаштво на Синају је било од давнина присутно. Није искључено да је оно настало још током прогона хришћана, јер по предању по којем су монаси замолили царицу Јелену да им сагради цркву, види се да су монаси тамо већ били настањени. Синај је, као свето место, вероватно од давнина привлачило хришћане, јер су веровали да је то место на коме се може осетити Божија присутност, уколико се препусте подвижништву.

Иако је синајско монаштво само по себи индивидуално, ипак су на монашки живот на Синају утицала монашка правила и начин подвижништва из Египта, као и на остале монашке насеобине (Успенски 2000: 223). На монашко-пустуњачки живот на Синају су доста утицала правила Светог Антонија Великог, а на основу његових правила, монаси су свој подвижнички живот морали добро организовати. Тако он саветује да, свако ко жели да оде у монахе, мора да се одрекне свега свога, па чак и родитеља и да се никада не врати у место где је грешио. За оне који желе да се одрекну грешног живота, пустиња је најбоље место, јер тамо у миру може да размишља о својој смрти. Свети Антоније је доста придавао значај самачком животу, због чега саветује да се монаси што мање задржавају код других монаха и да

се после физичког рада одмах врате у своју келију. Он је истицао три занимања којима треба да се баве монаси, а која су постала основа за све пустињаке: ручни рад, читање Псалтира и молитва. Као највећи проблем монаха издвајао је стомакоугађање, лењост и спавање (*Устав исїосничкої живоїа св. Анїонија Великої: 18–21*).

На монашки живот на Синају утицала су и монашка правила Пахомија Великог, а која су била посвећена општежићу, тј. животу у манастиру. У суштини је све слично са правилима Светог Антонија, само што се односи на заједнички живот. Оно што се код Пахомија разликује, јесте то што саветује да се после молитве не враћају одмах у своје келије, него да међусобно понављају оно што су чули (*Pravila Svetog Pahomija: 62*), док Антоније говори супротно.

Монашка правила Светог Василија Великог су, такође, утицала на организацију живота монаха на Синају, а која су се односила на оба вида монашког живота. Оно што је занимљиво код Светог Василија, јесте да када говори о онима у који су браку, а желе да приступе монашком животу, саветује да такве не треба одбијати, али их треба испитати да ли су сигурни у своју одлуку и да ли постоји сагласност брачног друга (*Sv. Bazilije Veliki, Opširna pravila u pitanju i odgovoru: 129*).

Временом је Црква Богородице на Синају постала манастир, окружена каменим зидинама, а које је саградио цар Јустинијан. Црква је прво била посвећена Богородици, да би касније била посвећена Преображењу Христовом. По проналажењу моштију Свете Екатерине, црква је била посвећена овој светитељки, што је остало тако до данашњих дана (Радошевић 1994).

Монаштво на Синају у 4. веку

На основу Етеријиног списка *Поклоњење Светим местима (Peregrinatio ad loca sancta)*, Синај је познат као ходочасничко место, настањено монасима, са организованим монашким животом. Иако њен спис није посвећен монаштву, ипак се на основу њеног описивања Синаја може добити слика о животу монаха.

О Етерији се не може са сигурношћу рећи ко је она била. Извор који о њој говори јесте монах Валерије, који је живео око 650. године. Тако он за Етерију каже да је била монахиња, која је била образована и добар познавалац Светог Писма, што се може приметити приликом читања њеног списка. Није сигурно који је степен као монахиња имала, тј. да ли се радило о игуманији или обичној монахињи. С

обзиром да је имала времена за дуго и напорно путовање, вероватно се радило о обичној монахињи, пореклом са Запада. Пошто је њено путовање захтевало велике трошкове, вероватно да је потицала из угледне и богате породице. Претпоставља се да је била ћерка високог државног чиновника, који је био у служби цара Теодосија I Великог. Пошто се у њеном дневнику спомиње пратња и обезбеђење коју ју је пратило током путовања по ризичним местима, као и пажња која јој се указивала, види се да се није радило о обичном ходочаснику. Постоје чак претпоставке да је била у сродству са самим царем Теодосијем. Путовање које је она организовала, вероватно се десило око 393. године. То је период када су многи црквени писци путовали по светим местима, као што је Јероним, Руфин Аквилејски, Јован Касијан и остали (Поповић 2015).

Етерија је прво посетила Синај, којег описује као долину окружену планинама. Затим, спомиње Божију планину, мислећи на планину где је Мојсије примио Закон, а одакле се лакше долазило до места где се јавио Бог у виду Купине (*Етеријино ходочашће у Свету земљу*: 21–23). Иначе, она често спомиње Купину, јер се радило о јединој купини на Синају, а која до данас постоји и која се чува у данашњем манастиру Свете Екатерине. Међутим, под Купином се може подразумевати и центар Синаја, тј. манастир Несагориве Купине или Богородице, исти онај који је подигла царица Јелена, а данашњи манастир Свете Екатерине (Leroy 1963: 89).

У својем дневнику, Етерија спомиње Божије људе, који су је водили по светим местима, вероватно мислећи на синајске монахе. Даље, она говори да су на врху планине дошли до неких манастира, вероватно мислећи на малу цркву окружену пећинама и келијама. Она спомиње неке монахе који су је дочекали и веома је љубазно угостили (*Етеријино ходочашће у Свету земљу*: 23). Овај пример гостопримства монаха је утицај правила Светог Пахомија Великог: „*Дођу ли неке особе на врата манастира- ако су клирици или монаси - нека их ђрине с већом чашћу...*“ (*Pravila Svetog Pahomija*: 65).

Поред монаха, она говори и о једном свештенику, што нам доказује да је тада постојала разлика између обичног монаха и презвитера, те да их је и она разликовала (Поповић 2016: 135), што не треба ни да чуди, јер су манастири тада важали за школе у којима су се припремали будући свештенослужитељи (Болотов 2010: 121–122). Она је заједно са свештеником и монахом дошла на врх Божије планине, а на којој се налазила црква. Код те цркве је постојала испосница, у којој је живео један старији свештенмонах, док је у околини те цркве живело још монаха и свештеника, а који су се тада

окупили (*Еџеријино ходочашће у Свеџу земљу*: 25). Овде је вероватно реч о испосницима и монасима који су се определили за пустињачки живот, тј. за отшелништво. Црквица у којој су се окупили, била је центар њиховог заједничког окупљања на Литургији, а што нам сведочи и Етерија када каже да су заједно „...џрочиџали џео џај гео из Прве књиге Мојсијеве и џо обичају обавили Приношење и џричешџили се...“ (*Еџеријино ходочашће у Свеџу земљу*: 25). По свему судећи, на овој планини се одвијао отшелнички живот и то по правилима Светог Антонија Великог. Синајски пустињаци су живели усамљено, удаљени од свега, окупљајући се на богослужењима, а на која су били обавезни, што потврђује и Свети Антоније: „Чим ударџ звоно (клеџало) одмах усџај и иди у цркву. Не осџављај боџослужења, да џи се не доџоги џџо неџовољно и да не саблзаниџ коџа. У цркви никако не џовори. Кад си у цркви не мисли о свеџским сџварима, ни о џоме како ћеш уредиџ џи своје земаљске џослове“ (*Усџав испосничкоџ живоџа св. Анџонија Великоџ*: 21). Међутим, овде може бити речи и о оним монасима који се нису удаљавали у пуста места, него су проводили свој живот близу храма (Поповић 2016: 15).

После Литургије, Етерија је од монаха добила воће (*Еџеријино ходочашће у Свеџу земљу*: 25), што нам говори да су се подвизавали у плодним деловима, где се у близини налазила вода. Онај који је желео да се посвети строжијем испосничком животу, он је одлазио на суровија места где није било основа за живот и која су била веома опасна.

Етерија у своме дневнику пише да су пут наставили према Хориву, на месту где се пророк Илија сакрио од цара Ахава, мислећи на пећину. Није сигурно шта она подразумева под пећином „која је исџред враџа цркве која џамо џосџоји“ (*Еџеријино ходочашће у Свеџу земљу*: 27). Није искључено да је црква била спојена са пећином, тј. да је пећина била црква. Иако не спомиње монахе код пећине, вероватно да је и ово место било насељено монашком заједницом, јер Етерија спомиње да су врџили Приношење, тј. Литургију (*Еџеријино ходочашће у Свеџу земљу*: 27).

После Литургије, Етерија је са монасима наставила свој обилазак, па спомиње испоснице које су се налазиле на планини, што доказује да је на Синају било веома раширено отшелничко монаштво. Циљ њиховог пута била је Несагорива Купина, место на коме се Бог јавио Мојсију у виду купине. Када су дошли на то место, Етерија спомиње цркву са вртом и водом, окружену великим бројем испосница (*Еџеријино ходочашће у Свеџу земљу*: 29). Овде је реч о цркви коју је подигла царица Јелена. Иако Етерија то не спомиње директно, под

испосницама се подразумева манастир окружен конацима, а у чијем комплексу се налази вода и вртови. Она даље описује да је црква Несагориве Купине била окружена светим местима везана за Мојсија, а која их је она заједно са монасима обишла, који су јој успут објаснили њихов значај (*Еџеријино ходочашће у Свешћу земљу*: 31).

На крају свог обиласка Синаја, Етерија спомиње да су у повратку свратили до старих монаха, који су их у својим келијама лепо дочекали (*Еџеријино ходочашће у Свешћу земљу*: 33). Вероватно да је реч о поменутом манастиру, где је владало општежиће, тако да се не ради о пустињацима, јер им по правилима није било допуштено да пуштају никог унутар својих келија, избегавајући контакте са световним људима, а поготово са женама.

На основу описа Етеријиног ходочашћа на Синају, може се закључити да је синајско монаштво у крајем 4. века било навелико раширено и да су постајала два вида монаштва: општежиће и отшелничко. Синајске планине и долине су биле богате испосницама и монасима који су се определили за усамљенички живот, а који су били окупљени око једне цркве, на коју су одлазили на Литургију и причешћивали се. Сви ти монаси су углавном били насељени на плодним теренима са потоцима и рекама, како би могли гајити воће и поврће. Централно место Синаја је била црква Несагорива Купина, а која је у то време већ била манастир. Такође је ходочашће било веома развијено, где су монаси организовано водили ходочаснике по светим местима и објашњавали им њихову историју и значај.

Монаштво на Синају у 5. веку

Како се Црква све више организовала, тако је било и са монашtvом на Синају, а које је у 5. веку увелико узнатредовало. Међутим, током истог века Синај су потресали и извесни проблеми. Тако је цар Маркијан, после Халкидонског сабора, послао писмо синајским монасима, упозоравајући их на неког Теодосија, називајући га јерусалимским улезом. У то време главну улогу игра Фаран, па су фаранском епископу били потчињени синајски монаси (Чити 2008: 192–193).

Током 5. века на Синају је деловао Нил Синајски, чије поуке су сачуване и преведене на више језика, а преко којих се може добити увид у живот синајских монаха. Његов живот је доста конфузан, па је стога његова биографија упитна. Оно што се засигурно зна, јесте да је живео крајем 4. а почетком 5. века и да је био ученик Светог

Јована Хризостома, архиепископа Константинопоља. Био је ожењен, али се на крају определио за аскетски живот. У договору са супругом, отишао је на Синај и тамо се предао аскетском животу, где је са собом повео и свог сина Теодула. Током боравка су били нападнути од варвара, те је Теодул доспео у заробљеништво, али је посредством епископа Елеусе ослобођен (Kornarakis 1991: 6–7).

Порекло Светог Нила је непознато, па се претпоставља да је био родом из Константинопоља, од богате породице, која је поседовала канцеларију перфекта. Постоје извесне сумње у његову аутентичност, па тако постоје недоумице око места његовог подвижништва, тј. да се није подвизавао на Синају, него у Галатији (Kornarakis 1991: 7).

Према Светом Нилу Синајском, молитва је била основ живота за сваког монаха, што нам показује да су монаси већи део времена проводили у молитви. Без обзира какве су их бриге мориле, молитва је била најбољи лек (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 128), јер су молитву монаси доживљавали као неку врсту дијалога са Богом (Kornarakis 1991: 114–115). Он истиче да не може бити оправдања за гнев на ближњега (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 159), што нам говори да је међу монасима на Синају постојала љубомора, а из које су настајали сукоби. До сукоба је међу монасима долазило због тешког живота, те је код њих долазило до очајања, а што је сматрано највећим искушењем од демона (Kornarakis 1991: 107). Поједини монаси су су себе величали као мудре или богобојажљиве, показујући то својим покретима током молитве, због чега светитељ саветује: „*На молиѡви се немој оѡраничавати само на сѡљашње ѡкретиѡе ѡела и ѡложаје, већ свој ум узводи до осећања духовне молиѡве са великим стѡрахом*“ (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 160).

Молитва је била заједничка на Синају, тј. у заједници и није свако могао да се моли по сопственој жељи. Онај ко није желео да се моли у групи, могао је то да чини само у присуству још једног монаха, а што је разлог томе што су појединци били жељни похвала од других (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 161). Вероватно да Свети Нил под молитвом подразумева богослужења у цркви, чим он спомиње *браѡију*. Нема сумње да су богослужења била централни део монашког живота, а што нам доказује да је монашки живот на Синају био веома раширен, са правилима којих су се монаси морали придржавати зарад мира. Посебно је место заузимала Литургија, тј. Евхаристија, јер без ње није био могућ духовни живот, те ни спасење. Зато правила нису важила само за монахе у манастирима, него и за пустињаке. Оно што је био главни услов за причешће јесте да монаси исказују љубав једни према другима, јер се на тај начин испољавала

љубав према Богу (Kornarakis 1991: 111–112). Иако су већински део времена проводили усамљено, ипак су се сви они састајали током богослужења, где су поједини монаси захтевали пажњу, па због тога светитељ строго наређује монасима да током богослужења стоје мирно (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 167).

Поред молитве, којој су већи део времена монаси посветили, друга посвећеност је био ручни рад, тј. рукодељ. Међутим, постојали су поједини монаси који су избегавали ручни рад, правдајући се да немају времена, јер су посвећени молитви. Један део њих је дошао на Синај само да би избегли тежак рад и препустили се лењости (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 171–173). Иначе се у монашким заједницама придавао значај ручном раду, из разлога што је сваки монах морао себи да обезбеди основне потрепштине за живот, као што је храна, али не у смислу да их прикупља и чува за себе (Kornarakis 1991: 120–121).

Свети Нил каже да се не треба молити само у храму, него на свакоме месту (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 171), што нам указује да је Синај био велико молитвено место, окружено келијама и црквицама, испуњено монасима, који су се на свакоме месту молили. Током богослужења се дешавало да се Псалми понекад брзо читају, а понекад поју, па светитељ саветује да такав начин богослужења треба мењати (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 171), јер је вероватно било случајева да су се у појединим црквама богослужења убрзавала и скраћивала, а у неким одуживала. Дугачка и спора богослужења су за поједина монахе биле веома напорне, па су били приморани да их убрзају. Они монаси који су уживали у дужим богослужењима, били су добри појци, па су се преко појања хвалили, што је вероватно код монаха изазивало револт.

Главна искушења са којима су монаси на Синају морали често суочавати, јесу: стомакоугађање, блуд, среброљубље, гнев, туга, уније, таштина и гордост. Она су увек била присутна у монаштву, па чак и у време Нила Синајског, због чега он и саветује монасима на који начин да се боре против њих. Тако он стомакоугађање упоређује са огњем који све уништава, па стога он монасима саветује да се науче да умерено једу. Са стомакоугађањем он повезује блуд, док умереност у храни може да учини да се монах суздржава од блуда. Светитељ саветује монасима да избегавају одласке у места где има жена, јер је било проблема да су монаси одлазили из манастира са изговором да одлазе на прославе црквених празника. У градовима су монаси долазили у контакте са женама, због чега су долазили у разна искушења, због чега им свети Нил саветује да их избегавају,

јер је знао у какве неприлике могу доћи (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 174–180). Свако ко је желео да се посвети монашком животу, морао је да се заветује на сиромаштво. Међутим, било је појединаца који су прекршили тај завет, због чега је Нил био приморан да такве укори. Тако он грабежљиве монахе упоређује са претовареним бродом који се лако потапа током буре. Он за њих каже да су *марљиви*, што није баш потпуно јасно шта он под тим подразумева. С обзиром да спомиње световне ствари и имања која у монасима изазива искушења, могуће је да су се поједини синајски монаси бавили неким од световних послова, а од којих су добро зарађивали. Вероватно да су зарађеним новцем монаси куповали имања или градили куће, јер светитељ наводи примере древних отаца који нису имали кров над главом, него су живели од онога што им Бог подари. Ово доказује да су монаси, који су живели строгим подвижничким животом, били препуштени милости Божијој, па су код себе имали само овчију кожу као одело. Међутим, нису сви били као они, него је било и оних који су желели да живе раскошним животом, а да уједно буду и монаси. Зато их Свети Нил и пита: „Због чега се онда обременујемо *шерејом новца и грује својине и њокушавамо да идемо њиме?*“ (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 180–184).

Свети Нил Синајски спомиње три начина живота, а која су се вероватно практиковала на Синају. Први начин је живот са скромним имањем, а који се стиче трудом и радом, уз помоћ Божију. Други начин је живот у потпуности посвећен Богу, док је трећи погубан за монаха, а који се састоји у грабежљивости, тј. стицањем богатства (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 185). Ова три начина живота су се примењивала на Синају, што значи да је било монаха који су живели скромним животом, поседујући нешто што им је било довољно за опстанак, вероватно у виду келије и неке баштице, а који је познат као полупустињачки, те се заснивао на малу заједницу братства на челу са духовником (Вер 2001: 45). Било је оних који су се удаљили од свега, живећи потпуно у изолацији, као и оних који су жудели за раскошним животом.

Пошто је на Синају живео велики број монаха, разних националности и менталитета, природно је било да дође до међусобних сукоба. Сваки монах је желео да напредује, па чак и да буде унапређен, што је код појединаца изазивало завист и нетрпељивост. Неки нису бирали средства како би постигли свој циљ, па се дешавало да дође до лажног клеветања. Зато Свети Нил Синајски саветује монасима да не буду гневљиви једни према другима, него да буду трпељиви (*Аскејске њоуке Прејодобној Нила Синајској*: 188–191).

Оно што је за монахе у то доба представљао проблем била је туга, а која је могла да се односи на родитеље или светски живот. Многи монаси су још као младићи напуштали своје ближње, што је за њих емотивно било веома тешко. Из туге се тада рађало униније, па су многи напуштали своје келије под изговором да одлазе у посету болеснима, те су лутали и избегавали богослужења. Због унинија су падали у лењост и тако запостављали свој испоснички живот. Као најбоље оружја против унинија био је рукодељ, а помоћу чије продаје су ходочасницима куповали храну. Монаси су избегавали да мењају своје место обитавања, али је било случајева да их често промене, али само у случају духовног подвига (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 191–195).

На Синају је било доста бахатих људи, тј. таштих, који су се хвалили својим подвижничким животом, истичући себе као примере, па стварајући тако обожавање своје личности. Међутим, било је појединаца који су се хвалили својим делима из прошлог живота, скривајући на такав начин своју лењост. Оне које је пратио глас о лошем понашању, желели су некако да поправе слику о себи, па су почели да чине добра дела, док су се поједини монаси облачили у лепу и раскошну одећу. Сва ова дела су се повезивала са гордошћу, па су се поједини монаси издвајали од других, сматрајући себе вишим. Због тога Свети Нил упозорава да су пред Богом сви једнаки, да не треба да праве разлике међу собом, него да се према свима једнако односе, а посебно према грешним и палим (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 195–203).

Међу монасима на Синају била је веома раширена опчињеност натприродним појавама, због чега Свети Нил упозорава на ту опасност, описујући је као „демона који куша“ (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 163). Вероватно због светости места, монаси су жудели за натприродним појавама, угледајући се на Мојсија и Илију.

У време Нила Синајског, синајски монаси нису били посвећени само подвижничком животу, него и помагању сиромашнима. Уколико су нешто стицали, вероватно од рукодеља или од узгајања воћа, они су то делили међусобно и са сиромашнима. Наравно, они нису себе занемаривали што се тиче намирница, него су прикупљали онолико колико им је било потребно за основе живота. Често су радили послове код других, пазећи да не дође до физичког оптерећења, што се знало десити, па су били приморани да потраже помоћ лекара. Зато светитељ препоручује одмор, уколико дође до оптерећења у подвигу или физичком раду. Препоручивао је монасима да током одмора пију вино у умереним количинама, што значи да им је било

допуштено да конзумирају ову врсту опојног пића. Од хране су користили само здраву, у виду воћа и поврћа, док им је слатка храна била забрањена (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 204–209).

Црква је за монахе била место заједничког окупљања, где су сви имали прилике да се међусобно виде и поразговарају. Према свештеницима су морали имати велико поштовање. Било је појединих свештенослужитеља који су имали лоше особине, па светитељ саветује да се такви свештеници избегавају. Слично је и са световним људима, који су представљали опасност, јер се дешавало да се, током разговора, монаси поколебају и напусте Синај или једноставно обиђу свет. Без обзира што су избегавали разговоре са њима, нису смели да их омаловажавају или да буду дрски према њима, него су се према њима морали опходити као једнаким себи (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 208).

Свако ко је желео да се посвети монашком животу, морао је да се одрекне свега што је поседовао у свету и да буде свестан да живот на Синају није био сигуран због најезде варвара и самог услова живота. Зато Свети Нил упозорава на опасности, али их не наводи. С обзиром да је имао неугодна искуства када су му варвари отели сина, могуће је да је мислио на њих. Зато он монахе охрабрује да поднесу невоље, јер је то пут ка вечности (*Аскејске поуке Прејодобној Нила Синајској*: 210–211).

На Синају је живео велики број старих монаха, који су били духовници младим, а који су морали да им буду послушни. Старци су имали задужење да испитају тек придошле монахе и да одлуче за који су начин монашког живота спремни, отшелничког или општежића. Ово је било неопходно из разлога што је било младих монаха који су желели да се одмах посвете пустињачком животу, а да за то нису били спремни. Старци су ти били који су најбоље знали да ли млади монаси испуњавају услове за пустињачки живот. Уколико старац код неког монаха примети да није за усамљенички живот, онда га је он слао у манастир, те су се предавали безмолвију, тј. тиховању, како би се навикли на одвојеност од света (Kornarakis 1991: 29–34).

Монаштво у време Светог Нила Синајског није се нешто битно променило од времена Етерије. Нема сумње да је оно у 5. веку ојачало и да је Синај постао велика монашка насеобина, где се велики број монаха подвизавао и све више младих долазило да се посвети монашком животу. Због све већег броја монаха и ходочасника, долазило је до извесних проблема код монаха, јер су западали у разна искушења. Старији монаси су помагали млађим, како би се навикли на тежак и усамљенички живот на Синају, али су и одлучивали за који вид мона-

шког живота да се одреде. Вероватно да међу њима спада и Свети Нил Синајски, с обзиром да је писао поуке упућене монасима, а све зарад бољег монашког живота.

Монаштво на Синају у 6. веку

Током 6. века манастир Богородице је претрпео извесне промене, те је постао веома утицајан у Византијском царству, те сами цареви учествују у његовом унапређењу. Цар Јустинијан је изградио тврђаву од 556. до 557. године, која је окруживала цркву Несагориву Купину, чија улога је била да штити манастир од напада разбојника. Своју сврху ће оправдати 570. године, када су тада манастир опколила и напала номадска племена. Током изградње камених бедема, цар Јустинијан је довео око хиљаду људи са својим породицама из земље Влашке, да буду чувари манастира. Они су доведени на основу молби монаха зарад заштите од локалних племена. Касније се на Синај доселило још око хиљаду породица из Египта, те су заједно са Власима формирали племе тзв. Цабелијах, а чији је задатак био да штите манастир (Nandris 1990).

У цркви Богородице је касније направљен мозаик Преображења Господњег, по коме је манастир преименован по том празнику (Чити 2008: 193), али ће, по проналаску мошти Свете мученице Екатерине на синајским планинама, манастир добити име по њој, а које ће остати до данашњих дана (Радошевић 1994: 28). Синај је и даље једно од главних ходочасничких места, одмах после Јерусалима, на које велики број странаца долази, како би се посветили подвижничком животу, као што су Византинци, Кападокијци, Киликијци, Јермени, Иверци итд (Чити 2008: 192–194).

О монашком животу на Синају у 6. веку говоре нам два извора: *Лимонар* или *Духовни луј* од Светог Јована Мосха и *Лествица* од Светог Јована Лествичника. Први писани извор представља једно о важних дела о монашком животу јер говори о животу монаха са разних места, као и о њиховом подвигу.

Јован Мосх је био монах, који је свој монашки живот започео у манастиру Светог Теодосија Великог, у Јудејској пустињи. Тамо је упознао свог ученика Софронија, те су заједно провели четрдесет година у молитви и путовању. Путовали су у Александрију и Египат, а на Синају су провели десет година, упутивши се затим према Јерусалиму, Сирији и Риму, где је Јован и умро (Krueger 2011).

У своме делу, Јован Мосх описује живот монаха по разним мона-

шким насеобинама, укључујући и Синај, где је провео десет година. Често спомиње Раит, који се налази на југозападном делу Синаја. Он пише да је на Синају владала жега и да је Сунце било снажно, где није било нигде бунара са пијаћом водом, што нам говори да је монашки живот на овоме месту није био нимало лак, те да је вероватно велики број монаха свој живот скончао услед тешких временских услова (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 21). Управо су овакви тешки услови за многе подвижнике представљали духовни изазов, што је један од разлога зашто су Синај одабрали за испоснички живот.

Светитељ спомиње аву Григорија Синајског, потоњег јерусалимског патријарха, а који је пре избора био игуман манастира Византије, фаранске Лавре и Свете Екатерине (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 42). Током 6. века велики број монаха је из других монашких крајева путовао на Синај, који су своје путовање доживљавали као вид подвижништва, па су се током путовања уздржавали од хране, чинили метаније, док су се неки заветовали да ће јести само траву и урме. Мосх спомиње игумана раитске области, Јована Киликијског, који је говорио о старијим монасима који су седамдесет година јели само траве и урме (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 110). Он ословљава светог Јована Киликијског „*иџуманом Раиџске области*“, јер се радило о монашком центру из 5. века, па на основу тога, манастир Свете Екатерине није био једини на Синају (Чити 2008: 192). Истина, на Раиту је у 4. веку постојао манастир, а којег су порушили бедуини, док су монаси поклани. Касније је Раит постао метох манастира Свете Екатерине, те га је обновио цар Јустинијана (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 225), а раитски и синајски монаси су често одлазили код познатог подвижника, Симеона Столпника (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 112).

Послови којим су се синајски монаси бавили, поред рукодеља и воћарства, био је риболов, док су у манастиру Екатерине монаси узгајали мазге (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 114). На Синају је постојао рудник, које је изградио јерусалимски патријарх Јован, а у којем су радили монаси, па су се поред риболова, бавили и рударством (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 128). Иначе се на Синају налазило мноштво рудника, у којима су се обрађивале различите врсте камена (Wilson 1884: 34).

Многи монаси су током свог испосничког живота завршили трагично, на различите начине. Поред временских услова и болести, монаси су умирали од последица напада дивљих животиња, као што су биле змије и лавови. Међутим, било је случајева где су монаси својим несмотреним строгим подвигом, проузроковали да прерано

умру. Било је појединих монаха који су са себе скидали монашку одећу и на себе стављали само палмове гране. Једном су монаси рибари пронашли три мртва монаха у Раитској пустињи који су на себи имали само палмове гране (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 114–118). Разлог зашто су монаси носили само пламове гране, уместо одеће, јесте што су желели да живе као први родитељи у Рајском врту или су веровали да су достигли такав живот (Kueger 2011: 29).

Како се Синај као монашка насеобина и ходочасничко место све више развијало, тако су и проблеми код монаха били све масовнији. Све су чешћи били сукоби међу монасима, а који су се међу собом такмичили у виду доминације и утицаја, те је чак долазило и до тога да монах напусти манастир, одрекне се хришћанства и постане поборник неке друге вере (Чити 2008: 200–202). Тако је један ава Оренд Синајски дошао у цркву обучен у хаљине наопако, због чега су му остали монаси приговорили, рекавши му да их срамоти. Он им је на то одговорио: „*Та ви сте чинили Синај наопако окренули и нико вам ништа не рече, а осуђујете мене само зато што сам наопако окренуо своје својствено одело. Пустите ме, ја ћу сам поправити оно што сам покварио*“ (Јован Мосх, *Лимонар или Духовни луї*: 119).

На основу сведочанстава Јована Мосха и Нила Синајског, приметно је да су они говорили о проблемима који су били присутни међу монасима на Синају. Међутим, ипак они о томе не говоре толико опширно, те и избегавају о томе отвореније да пишу, што то није био случај код Јована Лествичника. Иако његово познато дело *Лествица* представља једно од драгоцених писаних извора везано подвижништво, оно такође садржи и историју о монаштву на Синају.

Свети Јован Лествичник је припадао међу утицајне подвижнике и узорне монахе, а посебно на Синају. Његово дело *Лествица* је за данашње монахе озбиљно штиво. Његов живот је написао извесни монах раитски Данило. Не зна се место његовог рођења, као ни датум. Зна се да се са шеснаест година посветио монашком животу на Синају, где је годинама провео у строгом подвижништву, достигавши степен савршенства, па многима постао узор, а посебно младим монасима, који су желели да постану његови ученици. Због духовног утицаја изабран је за игумана Синајске горе. Касније га је заменио његов брат Георгије, док се Јован посветио усамљеничком животу и умро (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 9–13).

Док је Јован Лествичник управљао Синајем, монаштво је постало још развијеније. Настао је велики број подвижничких места, на којима су монаси проводиле свој живот у самоћи и молитви. Једно од тих места је Тола, где се и Свети Јован подвизавао. Постајале су и

пештере где су се монаси подвизавали, као и пустиња Гуда. Монаси су се и даље бавили узгајањем воћа и поврћа, а сва храна која им је била доступна и регулисана по монашким правилима, била је дозвољена за употребу, али у одређеним количинама. Све већи број ходочасника је долазио на Синај, па се тако спомиње шест стотина гостију који су дошли на постављење Светог Јована Лествичника за игумана Синајске горе (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 10–13).

У *Лествици* се говори о начину подвижништва, тј. како да кроз подвиге монаси достигну савршенство. Читајући дело, може се видети какав је тада монашки живот био и са каквим су се проблемима монаси сусретали. Свети Јован доста реално говори о разним монашким проблемима, а о којима се доста прећуткивало. Занимљиво је то да се Јован није либио да те проблеме опише и спомене, без обзира какве су природе.

Током 6. века, свако ко је желео да се замонаши био је добродошао на Синај, али под условом да је крштен, да приступа својом вољом и да испуњава завете крштења. Иначе је ово друго било од велике важности, јер је слобода представљала карактеристику људског бића (Kordochkin 2003). Онај ко је приступао монашком животу морао је да се одрекне свега што је поседовао у световном животу и да се заветује на три ствари: безазленост, пост и целомудреност. Ових заповести су се морали придржавати само они који су се посветили монашком животу. Међутим, Свети Јован каже да су се могли подвизавати и световни људи, али да је за њих такав живот био тежак. Тако га је једном приликом један светован човек питао како се може приближити монашком животу, поред жене и световних брига, на шта му је светитељ одговорио: „Свако добро дело које можеш учинити, учини. Никога немојте ружити. Никога не љачкајте. Никога немојте лагати. Не правите се важни ни пред ким. Никога немојте мрзети. Често посећујте цркву. Будите милосрдни према сиротињи. Никога не саблажњавајте. Туђе се жене не дојичите: нека вам буде довољна ваша. Ако тако будете поштујали, нећете бити далеко од Царства небеског“ (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 19–24). Из овога се може видети да су на Синај долазили световни људи, тражећи духовне поуке од синајских монаха. Оно што је, такође, приметно, јесте да светитељ није правио разлику између монашког и световног живота, сматрајући их идентичним у задобијању Царства Небеског, а који су се разликовали само по начину живота.

Онај ко је приступао монашком животу, морао је бити послушан према своме духовном оцу, а чија је дужност била да води бригу о његовом духовном животу, као и да слободно прихвати да ли жели

себи ученика. Духовни отац је одлучивао о на којем месту ће се његов ученик подвизавати, начин подвига и занимање, док је на њему било да се определи на пустињачки или манастирски живот, али се већина одлучивала на овај други. Монаси су били дужни да се одрекну имовине, новца, родбине и пријатеља, како би се могли у потпуности посветити монашком животу. Нису смели да омаловажавају световне људе и да се хвале својим подвизима. Суздржавали су се од воде, хране, подсмеха, зависти, грдњи и били су дужни да мирно присуствују на богослужењима (Kordochkin 2003).

Било је случајева код појединих монаха, углавном младих, да их захвати носталгија за својом породицом, због чега су падали у тугу (Kordochkin 2003). За Светог Јована је то било сасвим нормално људско стање, против којег се монаси морају изборити, а најбољи начин је била молитва. Зато он саветује младим монасима да добро размисле када ступају у монашки живот и да се уче трезвоумљу (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 27).

Код тек придошлих монаха, дешавало се да су желели да се одмах посвете самачком животу, а који се састојао у оскудици и тескоби. Међутим, Свети Јован Лествичник није допуштао да се без чврсте одлуке и дужег размишљања одлуче за такав живот. Преко самачког живота су многи желели да се у потпуности посвете Богу, а да се удаље одбило каквог контакта са спољашњим светом. Главни разлог томе је био тај како би нови монаси заборавили на своју родбину, а што им је само отежавало у њиховом монашком животу. Пошто је манастир Свете Екатерине био центар Синаја, а који су посећивали ходочасници, мушки и женски, вероватно је долазило до искушења код појединих монаха. Многи су испитивали ходочаснике о новостима у свету, па су тако долазили до размишљања о својој родбини, што је у њима стварало носталгију (Kordochkin 2003: 189–192). Иако Свети Јован потврђује да је самачки живот најбољи начин да се заборави на прошли живот, ипак саветује да је за то потребна припрема. Свако ко би се одлучио за пустињачки живот морао је да изабере место свога подвижништва, али је оно могло изазвати низ искушења, као што је сновиђење, а за чим су многи монаси жудели. Зато он саветује да томе не придају велики значај, јер су вероватно у питању демонске заблуде, а које у монасима проузрокују гордост (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 28–32).

На почетку је речено да је сваки монах имао духовника, коме је морао да буде послушан у свему, а што је био један од тежих задатака за сваког новог калуђера. Знајући какав проблем за монахе може да представља послушност, он наводи примере послушних монаха из

манастира Тиваида, код Александрије. Тако он спомиње једног разбојника који је дошао у манастир да се покаје за своје грехе, те му је духовник наложио да се покаје пред свим монасима и забранио да уђе у олтар, све док не исповеди своје грехове. Затим, у истоме манастиру монаси су пазили да не повреду савест своје браће, а због чега би били строго кажњавани. Када светитељ о њима говори, он то чини са дивљењем, јер је био сведок да њима духовник није ни био потребан, јер су они сами себе опомињали и кажњавали, док је, са друге стране, било монаха који су педесет година били под послушношћу неког оца (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 35–38).

Свети Јован Лествичник као духовник није био превише строг. Чак се неколико пута успротивио ригорозном начину подвизавања, истичући да она могу изазвати само контра ефекат. Међутим, велики значај је придавао послушности, па је често саветовао монасима да буду послушни својим духовним оцима, јер су многи духовници успели да немарне и непослушне монахе учине марљивим и послушним. Било је примера где су монаси сматрали да су постигли виши ступањ послушности, па су се посветили пустињачком животу, сматрајући да су спремни за овај вид подвига. Међутим, многи су на томе пали, што светитељ за то криви духовнике, па саветује да се онда треба обратити другоме. Духовници су били ти који били дужни да монахе припремају за пустињачки живот и да они одлуче да ли су за то спремани, али чак и тада су водили бриге о њима. Све се ово захтевало како би се избегло да монаси себе сматрају узвишенима и да друге не понижавају, јер је било таквих случајева, те су и сами духовници били омаловажавани (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 47–50).

Млади монаси су често добијали утисак да је манастирски живот лакши од пустињачког, али Свети Јован тврди супротно. Он каже да се у пустињи монаси боре само против демона, док се у манастиру боре против демона и људи. Често се дешавало да монаси мењају манастире, одбијају послушност, избегавају манастирске дужности и богослужења, а било је и физичких обрачуна. Такође су се и поједини духовници иживљавали над својим послушницима, па су монаси напуштали Синај или су долазили у сукоб са својим духовним оцем, те су били приморани да напусте монашки завет (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 50–58).

Као што је већ било речено, Свети Јован често спомиње живот монаха у манастиру Тиваиди код Александрије, али се овај пут посебно осврће на живот у манастиру Тамница, а који се налазио у близини поменутог манастира. У манастиру Тамница монаси су

водили веома ригорозан подвижнички живот, где светитељ каже да је понекад био склон претеривању, са примесама фанатизма. Монаси су практиковали да непомично стоје под ведрим небом, да се везани моле, да седе на врећама и пепелу, да себи наносе телесне повреде, да стављају своја лица међу колена, да се гласно моле и током молитве плачу (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 60–66).

На основу светитељевог описа живота монаха у Тамници, добија се утисак да на Синају монаси нису били склони претеривању у подвигу или им то игумани нису допуштали, као што је то чинио Свети Јован Лествичник. Постојала су извесна места где су се монаси могли предати строгом животу, као што је био Хорив. По сведочанству светитеља, тамо је један монах сазидао улаз у своју келију, како нико не би могао да му дође у посету. Он је дванаест година провео сазидан у својој келији без хлеба и воде, не разговарајући ни са ким (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 71). Дакле, на Синају је било примера ригорозног испосничког живота, али ни слично ономе у Тамници. Вероватно да светитељ спомиње ригорозни живот монаха у Тамници, како би одвратио оне монахе који нису били спремни за виши ступањ подвижништва (Чити 2008: 199).

Поред Хорива, постојало је још места на Синају где су монаси живели строгим животом. Свети Јован спомиње Сидин, који је се истицао по својој суровости и неприступачности. Наводи пример једног монаха који је своје испосничке дане проводио у молитви, окружен дивљим животињама, допуштајући му да их храни (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 78).

Један од главних проблема за монахе су представљали униције и стомакоугађање. Од овог првог су монаси напуштали своја испосничка места, па чак и монашки завет. Ипак, стомакоугађање је било највеће искушење за све монахе, укључујући и самог Светог Јована, што он то и признаје речима: „Чудило би ме када би се неко ослободио од ове страсије пре него што леће у троб“ (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 94–95). Често се дешавало да монаси, током суздржавања од хране, броје дане до суботе и недеље или до неких празника, када је строги пост престајао, а трпеза била богата храном. Свети Јован наводи једног монаха Евагрија, који је саветовао монасима да, уколико имају проблем са храном, једу само хлеб и воду. Међутим, светитељ овај савет сматра лудим, па зато он саветује да се монаси полако одричу од хране која гоје и од слаткиша, и да буду посвећени физичком раду (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 95–97).

Из стомакоугађање је настајао блуд, који је, такође, представљао једно од тешких искушења за монахе. Пошто су жене код мно-

гих монаха изазивале страст, они на њих нису смели да гледају као на нешто лоше, него су морали да се према њима опходе као према свим људима. Значи, они су својом вољом и трудом морали да се изборе против страсти, а не тако што ће избегавати поглед или разговор са њима. Како је Синај био место ходочашћа, где су многи долазили, укључујући и жене, монаси су често долазили у контакт са њима. Да би се изборили са овим искушењем, поједини монаси су прибегавали ригорозним начином решавању овог проблема, а то је сакаћење полног уда, што није било по Божијој вољи нити по монашким правилима. Свети Јован наводи три начина борбе против ове врсте искушења: мученички подвиг, смирење и божанско откривење (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 100–102).

Када Свети Јован Лествичник говори о блуду, он у једној реченици описује проблем који је био присутан на Синају међу монасима, а који може да изазове саблазан код читалаца. Он каже: „*Демон често има обичај (нарочито код подвижника и код оних што воде монашки живот) да ушћреби сву своју снагу, и бригу, и лукавство, и вештину, и прејреденост, како би нас навео на проивиродне грехе, а не на грехе који су у складу са људском природом*“ (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 103). Овде светитељ мисли на појаву хомосексуалности међу монасима, називајући их крвницима и оптужујући да упропаштавају монаштво (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 103). Наравно, овај проблем није био сопствен само на Синају, него у свим монашким насеобинама, због чега су духовници често саветовали старијим монасима да не примају младе, како не би пали у искушење (Krueger 2011: 49–52). Такође и разна монашка правила забрањују шале и игре са малолетницима (Поповић 2016: 85). Овде Светом Јовану треба придати признање за храброст што отворено говори о оваквим проблемима са којима су се сусретали монаси. Вероватно је он овим желео да монахе упозна и упозори на све проблеме са којима ће се сусретати, саветујући их да пронађу начин на који ће се изборити са њима.

Богослужења на Синају су била централни део живота монаха, уз то и обавезна, а која су временски дуго трајала. Због дужине трајања, појединим монашким лицима су била напорна, па је било случајева да су током службе спавали или избегавали да узму учешћа, у виду певања или читања. Било је оних који су напуштали богослужења, под изговором да морају да раде (Kordochkin 2003). С друге стране, било је и оних ревносних, који нису били задовољни само са богослужењем, него су жудели и за натприродним појавама, а које светитељ укорава (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 120, 159).

На Синају је био највише раширен манастирски живот, јер је био лакши и сигурнији, док је пустињачки био опасан и тежак. Често су пустињаци били жртве дивљих животиња и разбојника (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 121). Међутим, било је оних који су желели да се посвете самачком животу и да прекину сваки контакт са људима. Разлози за такав начин живота били су различити, као што су лоше навике, рђав речник, гнев према људима, уверење да ће боље напредовати у монашком животу итд.¹ Иако је манастирски живот је био доста брижан, јер је увек био снабдевен са свиме, посебно са храмом, Свети Јован говори да се у општежићу може постати ревностан, као и у пустињи (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 179–186). Светитељ каже да се безмолвије не састоји у томе да би се човек удаљио од искушења, којег такође има и у самачком животу, него у одрицању од свега и у непрестаној молитви. У безмолвију се такође може доћи до лењости, па најбољи начин да се монаси изборе против тога јесте ручни рад. Зато он каже да човек на свакоме месту може да достигне савршенство, али да је за то потребна воља. Он саветује да се често чита Свето Писмо, јер оно у много чему може да помогне, али да опет од човека све зависи (Свети Јован Лествичник, *Лествица*: 179–186).

Закључак

О раном монаштву на Синају је доста тешко говорити са сигурношћу, јер оскудева у изворима, па се на основу дневника или поуке отаца може добити слика о њему. Не може се са сигурношћу рећи када је монаштво на Синају настало, али је сигурно да је крајем 4. века оно навелико било раширено и организовано и да је током векова постојало све организованије. На Синају су долазили људи који су истински желели да се посвете Богу, док је било и оних који су бежали од обавеза или су били жељни славе као духовника. Синајски монаси су се суочавали са разним проблемима, како земаљске, тако и духовне природе. Често су били жртве тешких услова живота, природних непогода, разбојника и дивљих животиња. Суочавали су се са духовним опасностима, који су за схватања обичног верника саблажњиве или неприхватљиве, али треба знати да су они били обични људи који су знали да поклекну пред искушењем, без обзира које је

---

¹ Поједини монаси су веровали да ће преко пустињачког живота стећи славу код људи и бити цењени.

природе. Зато се монаштво сматрало врстом мучеништва, али које се није подразумевало у смислу губљења свог живота за Христа, него одрицање свега онога што није по Божијој вољи, а што је некад захтевало психички напор у виду промене живота, мишљења и навике.

Поменути писци су о проблемима у монашком животу отворено говорили, без икаквог стида и скривања, јер су желели да се будући монаси и световни људи истински упознају са монашким животом на Синају и уопште, а то да он није савршен и да и у њему има разних искушења. Списи поменутих писаца не садрже у себи само поуке за будуће монахе, као и детаље монашког живота и његових потешкоћа, него представљају историјске изворе раног монаштва од 4. до 6. века, како на Синају, тако и у другим монашким заједницама. Преко њих се може добити јасна слика какав се монашки живот заиста водио на Синају током тог периода, а посебно да није било све тако лако и једноставно, него да се на Синају водила духовна и психичка борба међу монасима, како би се испунили завети које су они положили.

* * *

Библиографија

Извори:

Еџеријино ходочашће у Свешћу земљу (2014) (прев. Душица Стојковић), Београд: Академија СПЦ за уметност и конзервацију.

Јован Мосх (2001): *Лимонар или Духовни луї*, Манастир Соколица.

„Pravila Svetog Pahomija“, у Borak, H. (ур.) (1985): *Redovnička pravila* Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 45–83.

„Аскетске поуке Преподобног Нила Синајског“ (1998), *Доброшљубље* II том, Манастир Хиландар, 157–234.

Sozomen and Philostorgius (trans. Edward Walford) (1855): *History of the Church*, London: Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden.

Sveti Bazilije Veliki, „Opširna pravila u pitanju i odgovoru“, у Borak, H. (ур.) (1985): *Redovnička pravila*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 83–181.

Свети Јован Лествичник, *Лествица* (прев. Димитрије Богдановић) (1997), Београд: Манастир Хиландар.

„Устав испосничког живота Св. Антонија Великог“, у Хиландарац, М. (ур.) (1997): *Духовно злато којим се небо кујује*, Београд: Завет, 18–31.

Литература:

Болотов, В. В. (2010): *Историја Цркве у периоду Васељенских сабора. Црква и држава – црквено уређење*, прев. Ђорђе Лазаревић, Краљево: Епархијски управни одбор Епархије жичке.

Вер, Т. (2001): *Православна Црква*, прев. Љиљана Благојевић, Београд: Завет.

Поповић, Р. (2009): *Православне Помесне Цркве*, Београд: Издање писца.

Поповић, Р. (2015): *Свето Предање у историји*, Београд: Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања.

Поповић, Р. (2016): *Рано монаштво у цркви*, Београд: Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања.

Успенски, Ф. (2000): *Историја Византијској царства од 6. до 9. века*, прев. Зоран Буљугић, Београд: Zepher Book World.

Чити, Д. (2008): *Пустинја као траг*, Манастир Подмаине.

Шмеман, А. (1994): *Историјски њиш Православља*, прев. Марија Марковић и Бранислав Марковић, Цетиње: Митрополија црногорско-приморска – Атос.

Kordochkin, A. (2003): *John Climacus and the spiritual tradition of the IV–VII centuries*, Durhamtheses: Durham University.

Kornarakis, C. (1991): *The Monastic Life According to Saint Nilus*, Durhamtheses: Durham University.

- Krueger, D. (2011): „Tales of Monastic Companionship in Early Byzantium“, *Journal of the History of Sexuality*, Volume 20, Number 1, January, Austin: University of Texas Press, 28–61.
- Leroy, J. (1963): *Monks and Monasteries of the Near East*, trans. Peter Collin, London – Toronto – Wellington – Sydney: George G. Harrap & Co. Ltd.
- Monah Dorotej (2006): *Povijest monaštva. Od sv. Antuna opata do sv. Bernarda*, Široki Brijeg.
- Nandris, J. G. (1990): „The Jebaliyeh of Mount Sinai and the Land of Vlah“, *Quaderni di Studi Arabi* 8 (1990), Venezia: Casa Editrice Armena, 45–90;
- Odošić, B. (2010): „Savez na Sinaju – objava Božijeg milosrđa. Teologija Saveza u knjizi Izlaska“, *Bogoslovska smotra*, br. 80, Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 167–197.
- Radošević, S. (1994): *Monaška civilizacija I*, Beograd: Centar za geološka istraživanja, ČIP štampa.
- Wilson, C. W. (1884): *Picturesque Palestine. Sinai and Egypt*, London: J. S. Virtue and Co.

Примљено: 4. 7. 2018.
Исправљено: 27. 8. 2018.
Одобрено: 4. 9. 2018.

* * *

EARLY MONASTICISM IN SINAI

Boris Fajfrić

Diocese of Srem, Šid

***Summary:** Sinai has always been a sacred place where people could feel God's presence, because Moses received the Law from the Lord. Therefore, the Jews always Sinai as a sacred place, and what they will do and Christians. Already in the 3rd century Christians settled in the peninsula, but will eventually become a monastic settlement. From the 4th to the 6th century monks in Sinai is intensively developed and organized, but the problems existing among the monks increasingly frequent. About the life of monks in Sinai from the 4th to the 6th century, and the problems, write Eterij, Nile Sinai, John Moss and John Climacus, who were witnesses of early monasticism on this peninsula.*

***Key words:** Sinai, monasticism, temptation, pilgrimage, monastery, asceticism.*